

LESZEK MROZEWICZ, *Aristocrația municipală în provinciile romane de pe Rin și Dunăre în perioada Imperiului timpuriu*, Universytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria historica Nr. 151, Poznan, 1989, 322 p.

Lucrarea istoricului polonez abordează o problemă pe cât de complexă pe atât de interesantă: elita socială de pe Rin și Dunăre în perioada Principatului, în contextul urbanizării și municipalizării ca factor al procesului de romanizare. Urbanizarea este tratată ca o politică dirijată, orașele constituind pe de-o parte un sprijin al statului roman, iar pe de altă parte servind la pacificarea (civilizarea) populațiilor pe teritoriul cărora se aflau. Itinerariul cercetării străbate nouă provincii în ordinea includerii în componența Imperiului roman: Germania Inferior (GI), Germania Superior (GS), Retia (R), Noricum (N), Pannonia Superior (PS), Pannonia Inferior (PI), Moesia Superior (MS), Moesia Inferior (MI), Dacia (D), indicând cumva limita nordică a statului roman, cu diferențe vădite de la o regiune la alta, de la o provincie la alta și chiar de la un centru urban la altul. Diferențele rezultă din specificul includerii în Imperiu, din raporturile acestor teritorii cu restul lumii romane și din instalarea unui număr mare de unități militare.

Politică de urbanizare se leagă de cea de municipalizare, sugerând existența unei elite sociale locale. Dezvoltarea și caracterul acestei politici depind de: a), metoda de includere în componența statului roman (cu eforturi mai mari ori mai mici); b), organizarea tribală (statală n.n.) aflată în respectivele teritorii. Odată cu slăbirea statului roman și creșterea rezistenței „barbare” — observă autorul — romanii duc uneori o politică de distrugere parțială ori completă a învinșilor (ex. helvetii, mauricii, eburonii, populația din Dacia). În cazul Daciei, autorul exagerază, făcând trimitere doar la Eutropius (Ist. V, 11, 6), care nici măcar nu sugerează e-ar fi vorba despre nimicirea întregii populații a Daciei. Pe de altă parte, omite în cazul de față izvoarele arheologice, care aduce dovezi incontestabile referitoare la continuitatea populației autohtone. Iar astăzi nu se poate face o afirmație științifică în probleme demografice, neținând seama de datele arheologice.

Conceptualizată în ochii romanilor, urbanizarea vizează întemeierea de centre urbane (*dedicatio colonorum* — urbanizare exogenă), ori acordarea dreptului roman orașelor deja existente (urbanizare endogenă) și includerea unui anumit teritoriu în sfera acestora. Merită aici subliniată și distincția făcută de către Mrozewicz între urbanizare și municipalizare, ultima referindu-se la un teritoriu determinat (comună) și nu la un centru concret. Autorul compară urbanizarea exogenă, predominantă în teritoriile de pe Rin, Pannonia meridională, Moesia Superior meridională și la granița ambelor Moesii (Baltaria-Oesens) cu urbanizarea endogenă, specifică celorlalte teritorii din cadrul provinciilor luate în discuție, pentru a evidenția rezultatul stăpânirii romane asupra triburilor supuse. Romanii acordau, după afirmația autorului, drepturi municipale fiecărui trib în parte, centrele lor politico-culturale devenind *de facto* orașe romane. De aici și diferența între provinciile în care structurile tribale au fost puternic răvășite și acelea în care aceste structuri s-au păstrat mai mult sau mai puțin intacte. De aceea întâlnim în Germania și Pannonia zece din cele paisprezece orașe atribuite urbanizării exogene, iar la Dunărea de Jos se observă o preferință pentru acordarea de drepturi municipale de la bun început.

În prima din cele două părți ale lucrării este prezentată imaginea „situației numerice” a aristocrației municipale. În componența acesteia intră: 1), membri ai *ordo decurionum* (*decuriones, quinquenalis, duoviri/quatuoviri, aediles, quaestores*, preoți municipali, ca și *sacerdotes provinciarum*); 2), *augustales*, cu titlatura *ornatus ornamentis decurionibus*, precum și îndeplinind funcția de patroni și prefeți colegiiilor meșteșugărești; 3), alte persoane relativ delimitate, incluse în această analiză, sunt: equestri neîndeplinind funcții municipale, unii veterani. Fiecare provincie luată în discuție beneficiază de o astfel de analiză cantitativă, începând cu GI și încheind cu Dacia. Sunt vizate nu numai cele 69 de orașe de drept roman (*colonia și municipia*), ci și *quasi-municipia* (*civitates, vici, canabae, territoria, regiones* etc.), care într-un oarecare sens (arhitectonic, social-economic, administrativ, cultural ș.a.) îndeplineau calitatea de așezare urbană.

Sistemul de tabele folosit de autor își demonstrează eficiența, permițând concentrarea informației într-un cadru restrâns, care totodată lasă loc unor combinații diverse. Din tabelul final la partea I a lucrării rezultă următoarea distribuție a aristocrației municipale pe provincii: GI (36), GS (128), R (17), N (136), PS (74), PI (117), MS (110), MI (181), D (275), însumând un total de 1074 de persoane.

Analize cantitative a aristocrației municipale din prima parte a lucrării îi urmează o aprofundare a diferitelor aspecte în partea a doua, începând chiar cu mediul de recrutare al acestei aristocrații. Problema este examinată pe două planuri: a), etnico-geografic și b), socio-profesional. a). Proveniența etnico-geografică. LM folosește metoda onomastică, corelată cu informația prezentată de sursele literare despre mișcările de populații din restul Imperiului către aceste teritorii. Astfel, stabilește locul de proveniență a membrilor grupurilor aristocratice, folosind același sistem de tabele. Metoda onomastică capătă un colorit aparte la cercetarea numelor cu *praenomina* și *nomina* imperiale, putând astfel urmări dinamica politicii de acordare a drepturilor cetățenești. Cred că demonstrația ar fi fost și mai elocventă, dacă LM ar fi plasat purtătorii acestor nume pe o hartă a provinciilor de pe Rin și Dunăre, care ar fi cuprins centrele luate în discuție. b). Originea socio-profesională. În acest subcapitol autorul încearcă să găsească răspuns la întrebarea: din care cercuri sociale provin și cu ce se ocupau membrii elitei municipale, înainte de a intra în componența ei? În virtutea acestei preocupări sunt scoase la iveală raporturile între aristocrația municipală și armata romană. Armata își are rolul ei la formarea și completarea rândurilor elitei locale, însă numai o mică parte (circa 6%) a aristocrației municipale se recrutează direct din rândurile militarilor. Mediul militar este privit de către elita locală ca o cale de dobândire a unei cariere de avvergură, care oferea șanse de acces în grupurile superioare ale statului roman. Pe de altă parte este delimitată elita municipală față de factorul militar. Problema cercetată capătă noi dimensiuni prin evidențierea formării, după jumătatea secolului II d.H., a grupului aristocratic regional, prin care autorul înțelege cea parte ai aristocrației a cărei grupă fruntașă activează (îndeplinind funcții municipale) fie în centre ale aceleiași provincii, fie în orașele unor provincii diferite, fie îndeplinind funcții în

ambele situații. În continuare este prezentată o trecere în revistă a persoanelor care urmează cariera equestră și, apoi, a acelor persoane care urmează cariera procuratorială.

Printre concluziile care se desprind din context, L.M. constată că formarea acelor grupuri sociale (ale aristocrației municipale) era efectul politicii romane, conștiente, de urbanizare și municipalizare. Cât privește componența acestei elite, în provinciile de pe Rin și Dunărea de Sus și de Mijloc întâlnim în proporție mai mare persoane provenind în

linie directă din aristocrația tribală, pe când la Dunărea de Jos această elită este compusă în primul rând din cei nou-veniți. Deși sursele principale ale cărții prezentate sunt cele epigrafice, L.M. reușește să surprindă o secvență autentică și prin urmare credibilă, într-un cadru de timp și spațiu determinat, din ceea ce ne-am obișnuit a numi antichitatea romană.

VICTOR COJOCARU